

WARTOŚCI I ETOS

Baranów Sandomierski, 20-23 maja 2013 r.

„Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana” to tytuł cyklicznej, ogólnopolskiej konferencji naukowej organizowanej przez Zakład Socjologii Wsi i Miasta Instytutu Socjologii UMCS oraz Zakład Kultury Polskiej Instytutu Kulturoznawstwa. Organizowana jest ona na przełomie maja i czerwca w cyklach dwuletnich począwszy od 2007 roku i ma charakter interdyscyplinarny. Udział w niej biorą socjologowie, kulturoznawcy, antropolodzy, etnologowie, folklorysty oraz przedstawiciele innych dyscyplin humanistycznych i społecznych. Stałym miejscem spotkań jest renesansowy Zamek-Muzeum w Baranowie Sandomierskim.

Celem pierwszej baranowskiej konferencji, od której tytułu pochodzi nazwa cyklu, było podjęcie dyskusji nad miejscem i rolą tradycji we współczesnym społeczeństwie oraz ukazanie tych elementów tradycji (np. wartości, norm, wzorów kulturowych itp.), które aktualne są także współcześnie. Podjęto próbę diagnozy tradycji oraz analizy jej relacji ze współczesnością. Przedmiotem refleksji była tradycja jako źródło kultury oraz współczesny dyskurs z tradycją. Analizowano formy jej obecności w przestrzennych strukturach społecznych z uwzględnieniem wykorzystywania jej jako elementu marketingu terytorialnego. Uwagę poświęcono również związkom tradycji i globalizacji oraz formom jej wpływu na religijność współczesną.

Kolejne spotkanie zorganizowane w 2009 roku nosiło tytuł „Tradycja w procesie przemian” i było kontynuacją, poprzez poszerzenie i pogłębienie, problematyki podjętej dwa lata wcześniej. Poszukiwano odpowiedzi na pytania o to, w jakich obszarach zjawiskowych, w jaki sposób funkcjonują i są przekształcane treści i formy tradycji. Szczególnym przedmiotem uwagi była tradycja „żywa” we współczesnym obiegu kulturowym (jej plastyczność, adaptacyjność itp.) oraz tradycje ginące i „nowe”. Zagadnienia te analizowano również przez pryzmat procesów komercjalizacji tradycji oraz powoływania się na nią w strategiach rozwoju regionalnego i lokalnego.

Przedmiotem zainteresowania trzeciej konferencji zorganizowanej w 2011 roku była pamięć. Jej celem było zaprezentowanie aktualnego stanu badań prowadzonych w różnych ośrodkach naukowych nad istotą, rolą i funkcją pamięci we współczesnym społeczeństwie. Ponadto poszukiwano odpowiedzi na pytania o mechanizmy i formy pamięci w różnych tradycjach regionalnych i środowiskowych, regionalne odmiany tradycji profesjonalnych oraz funkcje tradycji we współczesnych strukturach osadniczych. Analizowano relacje pomiędzy pamięcią zbiorową a wiedzą potoczną, współczesne wyobrażenia przeszłości oraz dywersyfikację pamięci zbiorowej. Odrębną uwagę poświęcono pamięci miejsc i ludzi z uwzględnieniem pamięci autobiograficznej oraz mechanizmów selekcji. W polu zainteresowań badawczych znalazła się ponadto historia oralna oraz formy utrwalania i przekazu pamięci.

W dniach 20-23 maja 2013 roku odbyła się czwarta już konferencja zatytułowana „Wartości i etos”. Tym razem tematem przewodnim spotkania była refleksja o relacjach między tradycją a wartościami. Poszczególne autorzy zastanawiali się nad znaczeniem wartości w tradycjach narodowych, regionalnych i lokalnych oraz

analizowali wartości w języku, obrzędach i zwyczajach. Inny wątek tematyczny stanowił zakres sakralizacji i instytucjonalizacji elementów tradycji. Uwagę poświęcono również przemianom etosów zawodowych i środowiskowych oraz obecności elementów tradycji w rodzinnych systemach wartości.

Podobnie jak w latach poprzednich, konferencja miała charakter inter- i multidyscyplinarny. Do udziału w niej zaproszono: socjologów, kulturoznawców, językoznawców, antropologów, etnologów, folklorystów oraz przedstawicieli innych dyscyplin z obszarów nauk humanistycznych i społecznych. Autorzy z 10 polskich ośrodków naukowych wygłosili w sumie 37 referatów.

Konferencję rozpoczął referat dr hab. Jolanty Zdybel (UMCS) pt. *Tradycja jako warunek wspólnoty – perspektywa A. MacIntyre’a*, a następnie wystąpił prof. dr hab. Lech Zdybel (UMCS) z referatem *Naród jako wartość*. Pryncypia etosu nacjonalistycznego: polska tradycja i współczesność. Relacje pomiędzy językiem a kulturą były przedmiotem dwóch kolejnych wystąpień: prof. dr hab. Przemysława Łozowskiego (UMCS) pt. *Homo loquensw języku i kulturze, czyli skąd się biorą wartości?* oraz prof. dr hab. Anny Pajdzińskiej (UMCS) pt. *Wartości w polszczyźnie wpisane*. Referat dr hab. Haliny Mielickiej (UJK w Kielcach) był poświęcony sakralizacji tradycji kulturowej, natomiast prof. dr hab. Ewa Kosowska (UŚ) wskazywała na nowe interesujące aspekty wartościowania tradycji. O sposobach wyrażania wartości traktowały wystąpienia dr Urszuli Kusio oraz dr Ewy Gałążewskiej (UMCS).

Analizę relacji pomiędzy tradycją a wartościami w kontekście określonej przestrzeni społecznej podjęli: prof. dr hab. Anna Śliz (UO) z prof. dr hab. Markiem Szczepańskim (UŚ) *Transgresja czy regresja? Wartości tradycyjnych społeczności lokalnych i regionalnych*, prof. dr hab. Stanisław Kłopot (UWr) *Tradycja na sprzedaż – o konstruowaniu tradycji wielokulturowego miasta*, dr Barbara Pabian i dr Paweł Czajkowski (UWr) *Symbolenarodowe w przestrzeni miastaa tradycja lokalna w pamięci zbiorowej*, oraz dr Mirosław Haponiuk (UMCS) *Sztuka w mieście. Etos i praktyki*.

Kolejny blok zagadnień odnosił się do etosów różnych środowisk zawodowych. Swoje wystąpienia zaprezentowali: prof. dr hab. Zbigniew Rykiel (UR) *Tradycyjne i nietradycyjne wartości i normy w nauce*, prof. dr hab. Robert Litwiński (UMCS) *Etosy służb mundurowych w polskiej tradycji XX wieku*, dr Ewa Krawczak (UMCS) *Spoleczne wzory artysty*, dr Wojciech Misztal (UMCS) *Zmierzch etosu rycerskiego w Europie. Przypadek Polski*, dr hab. Anna Gomółka (UŚ) *Etos badacza kultury w 2. poł. XIX w.* oraz prof. dr hab. Hanna Podedworna (SGGW) *Etos chłopski dziś: atak i obrona*. W nieco odmiennej perspektywie analizowany był *Językowy obraz śląskiego etosu pracy* w wystąpieniu dr Lidii Przymuszały (UO).

Problematyką wartości w języku i literaturze pięknej zajęli się: prof. dr hab. Jerzy Bartmiński (UMCS) *Tradycja „uśpiona” w języku*, dr Izabela Domaciuk (UMCS) *Między onomastycznoliteracką tradycją a nowatorstwem – uwagi o nazwach własnych w polskich powieściach fantasy*, dr Marta Wójcicka (UMCS) *Wartości a mnemoniczna typologia epickich gatunków folkloru*, dr Renata Hołda (UJ) *Czterdzieści i cztery. Mit bohaterski jako wyraz polskich wartości narodowych*, prof. dr hab. Małgorzata Karwatowska (UMCS), dr Beata Jarosz (UMCS) *Wzory komunikacyjno-językowe i obyczajowo-społeczne a współczesna literatura*, prof. dr hab. Maria Wojtak (UMCS) *Świat wartości Polaka odzwierciedlony w „Modlitewniku za Ojczyznę”*, dr Katarzyna Smyk (UMCS) *O pojęciu sakralności w polszczyźnie – analiza leksykalno-semantyczna*, mgr Ilona Gumowska (UMCS) *Bogactwo w świetle danych słownikowych*, dr Małgorzata Iżykowska (UO) *Język polski jako wartość w publicystyce śląskiej XIX wieku* oraz dr Bożena Taras (UR) *Ziemia rzeszowska, Rzeszowszczyzna czy Podkarpacie (aspekty językowo-kulturowe)*.

Wiele uwagi poświęcono chłopskim systemom wartości i ich przemianom. W ramach tego bloku zagadnień zaprezentowano: prof. dr hab. Józef Styk (UMCS) *Chłopskie kryteria i mechanizmy waloryzacji rzeczywistości społeczno-kulturowej*, prof. dr hab. Halina Pelcowa (UMCS) *Wartości w ludowej interpretacji świata*, dr Małgorzata Dziekanowska (UMCS) *Obrazowanie świata społecznego we współczesnym piarstwie ludowym* oraz dr Ewa Masłowska (PAN) *Grzech i pokuta. Etos sprawiedliwości w ludowym kodeksie moralnym*.

Z powyższymi kwestiami korespondowały referaty o przemianach rodzinnych systemów wartości oraz obrzędowości rodzinnej: ks. prof. dr hab. Zdzisław Kupisiński (KUL) *Wartościrodzinne, społeczne i religijne w zwyczajach i obrzędach weselnych mieszkańców w Opoczyńskim* oraz dr Dorota Świłała-Trybek (UO) *Kulinarium jako wartość*. Interesujący aspekt badań nad kulturą ludową zarysował ks. Stanisław A. Wargacki, SVD: *Badania polskiej kultury ludowej w antropologii amerykańskiej. Przypadek Suli Benet (Sary Benetowej 1903-1982)*.

Pokłosiem baranowskich spotkań jest seria wydawnicza pt. „Tradycja dla współczesności. Ciągłość i zmiana”, w której dotychczas ukazały się następujące tomy:

1. Tradycja: wartości i przemiany, red. Jan Adamowski, Józef Styk, 2009
2. Tradycja w tekstach kultury, red. Jan Adamowski, Józef Styk, 2009
3. Tradycja w kontekstach społecznych, red. Józef Styk, Małgorzata Dziekanowska, 2011
4. Tradycja w kontekstach kulturowych, red. Jan Adamowski, Marta Wójcicka, 2011
5. Pamięć jako kategoria rzeczywistości społecznej, red. Józef Styk, Małgorzata Dziekanowska, 2012
6. Pamięć jako kategoria rzeczywistości kulturowej, red. Jan Adamowski, Marta Wójcicka, 2012.

Pod koniec 2013 roku ukażą się nakładem Wydawnictwa UMCS dwa kolejne tomy rzeczonyj serii wydawniczej, w których zostaną zamieszczone teksty referatów wygłoszonych podczas tegorocznej konferencji w Baranowie Sandomierskim.

Małgorzata Dziekanowska
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej